

Kultura v Čechách 13. století

Tematická oblast	Přemyslovské Čechy
Datum vytvoření	9. 12. 2012
Ročník	6. ročník osmiletého nebo 1. ročník čtyřletého gymnázia
Stručný obsah	Student se seznámí s kulturním pozadím vrcholného středověku v Čechách. Uvědomí si, že i k nám pronikla rytířská kultura a naše „české nebe“ se rozšířilo o nové světce.
Způsob využití	Studenti samostatně ve skupinách nastudují text pracovního listu a poté seznámí třídu se stručným výtahem. Jednotlivé výtahy společně porovnejte.
Autor	Mgr. Michael Dvorský
Kód	VY_32_INOVACE_18_DDVR01

Kultura 13. století v přemyslovských Čechách

V prvních desetiletích 13. století dominuje ještě v českých zemích románské umění, vyhovující domácím nárokům a tradicím. Vzestup šlechty i církevních institucí vede k dalšímu budování tribunových panských kostelíků a dvorců. Řada drobnějších chrámových staveb představuje architektonické klenoty typické pro český a moravský venkov (kostel ve Vinci u Mladé Boleslavi, v Kondraci či Tismicích ve středních Čechách). V areálech dvorců se objevují první hradní články - obytné věže či malé "paláce", jako např.

v Týnci nad Sázavou. K ojedinělým velkým šlechtickým sídlům zřejmě patří Jindřichův Hradec a Strakonice. Velkolepé stavby jsou však stále ještě nejtypičtější pro kláštery, nyní již ovlivněné blížící se gotikou.

Umělecky zcela ojedinělou výzdobou vyniká klášter Porta Coeli, založený královnou Konstancí u Tišnova. Dalšími mimořádnými stavbami byly kláštery ve Velehradě, Třebíči, Oseku či Teplé. Roste obliba václavských a prokopských legend, které posilují domácí sebevědomí, roku 1204 byl opat Prokop, zakladatel Sázavského kláštera, prohlášen za svatého. Pro knižní umění je typické rozvíjení tradic byzantské malby (Sedlecký antifonář, příručka Mater verborum s pozdějšími českými glosami). Symbolem vyhraněných ideových hodnot českého prostředí na přechodu románské a gotické doby je chorál Svatý Václave, který byl ve 13. století válečnou písní české šlechty, ale vznikl, jak se zdá, už v první čtvrtině 12. věku. České země se však neuzavíraly vnějším vlivům. Gotická kultura získala své první ohnisko vysoké úrovně na dvoře Přemyslovců. K výrazným impulsům patřil příchod princezny Kunhuty, dcery Filipa Švábského, jako nevěsty mladého Václava spolu s početným doprovodem. Z nejvyspělejší části Německa, přímo ovlivňované románskými vlivy, se tak přenášely mezi českou šlechtu vzory rytířství jako životního stylu světské aristokracie.

Rytířství (čerpající z jihofrancouzských zdrojů a z atmosféry mezinárodních křížových výprav do Palestiny) vnášelo nový vztah mezi králem a šlechtou. Posilovalo sice tradiční principy lenní věrnosti, ale preferovalo především rytířské ctnosti, které byly zpravidla spojovány s urozeným původem. Panovník sám usiloval o to získat rytířské ostruhy (obřad pasování na rytíře). Celkově byla rozvíjena hrdost a individuální ctižádostivost šlechty. Ta si spolu s formami rytířské kultury (výchova od pážety přes panoše k pasování, příprava na boj v turnajích, válečná pravidla, ochrana víry a další křesťanské ctnosti, dvorská poezie, zastoupená v Praze zprvu jihoněmeckými minnesengry, galantní služba dámě atd.) osvojuje také západní atributy urozenosti, především vlastnictví rodových hradů. Nová rodová sídla, budovaná od 40. let, nesla tehdy oblíbená německá jména. Nejstaršími predikáty (rodovými jmény) podle těchto hradů se honosili páni z Lemberka, Šternberka

a Rožmberkové.

Přemyslovský dvůr měl zároveň svou duchovní tvář, doprovázející nástup prohloubené zbožnosti. Její představitelkou byla sestra Václava I. Anežka (+2. 3. 1282). Ta po zmaření sňatku Jindřichem, synem císaře Fridricha II., přijala v roce 1233 řeholní slib a svou činností se zařadila ke svým příbuzným, světicím-kněžnám sv. Hedvice Slezské a sv. Alžbětě Durynské; přes úctu v domácím prostředí byla však Anežka Česká kanonizována až v roce 1989. Anežka fundovala tři klášterní ústavy.

Uvedla tak do Čech františkány a klarisky a sama založila jediný český řád, Špitální a rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou, s charitativním posláním. Udržovala rovněž písemný styk s nejvýznamnější světicí své doby, sv. Klárou. K novému pojetí křesťanství patřila charitativní aktivita šlechty. Tuto činnost vyvíjela na svém panství blahoslavená Zdislava (+ asi 1252), manželka Havla z Lemberka a dcera Sibylly z Křižanova, kdysi dvorní dívky královny Kunhuty Švábské.

Úkoly:

1. Jaké druhy slovesného umění podporovaly domácí sebevědomí?
2. Jaké prvky rytířské kultury pronikaly na naše území?
3. V čem spočívala důležitost sv. Anežky a blahoslavené Zdislavy?

Příklady významných rodů přemyslovských Čech

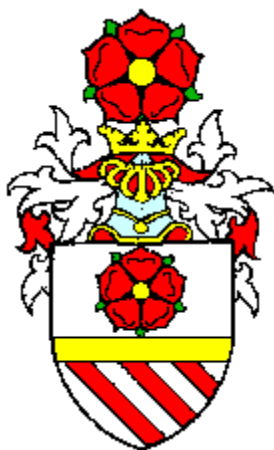
STŘEDNÍ ČECHY

ŠTERNBERKOVÉ

JIŽNÍ ČECHY

VÍTKOVCI

ZÁPADNÍ ČECHY

HROZNATOVCI

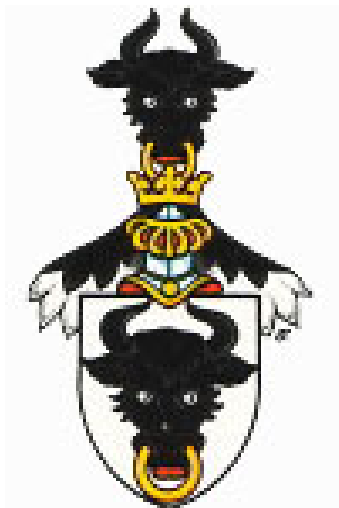
SEVERNÍ A VÝCHODNÍ ČECHY

HRABIŠICI

JIŽNÍ MORAVA

PERNŠTEJNOVÉ

SEVERNÍ MORAVA

ŽEROTÍNOVÉ

Odpovědi:

1. Především václavské a prokopské legendy.
2. Výchova od pážete přes panoše k pasování, příprava na boj v turnajích, válečná pravidla, ochrana víry a další křesťanské ctnosti, dvorská poezie.
3. Podpora zbožnosti a charitativní činnost.

Literatura: Čornej, P., Čornejová, I., Rada, I., Vaníček, V.: Dějiny zemí Koruny české. Praha 1992